

Koltay Klára

Képek, metaadatok, adatbázisok

Sok könyvtári katalógusban alkalmazzuk nap mint nap azt a lehetőséget, hogy a katalógus bibliográfiai leírásaihoz fájlok nevét és helyét leíró URL-eket adva, a bibliográfiai tételhez a katalógushasználó számára közvetlenül elérhető információkat, vagy akár teljes online dokumentumokat fűzünk. A cikk arra mutat példákat, hogyan lehet ezt a technikát elektronikus gyűjtemények szervezésére használni.

Képként tárolt elektronikus dokumentumok és metaadataik

Az elektronikus dokumentumok tárolási formátumától, feldolgozottsági szintjétől nagymértékben függhet az, hogy milyen részletezettségű leírásokat, „metaadatrekordokat” érdemes készíteni hozzájuk.

Ha elektronikus könyvtárunk egységesen olyan szöveges dokumentumokból áll, amelyek szövege tökéletesen megbízható minőségű – akár azért, mert szöveggént keletkezett, akár azért, mert felismertett és javított szkennelt dokumentumról van szó –, olyan részletes xml tagolást kapott, amely esetleg nemcsak formai (szerző, cím, alcímek stb.), hanem bizonyos lényegi tárgyi elemeket is kiemelt, és a hozzáillesztett keresőszoftver a teljes szövegre és a jól megtervezett kiemelt elemekre többféle keresési módszert biztosít, metaadatokra gyakorlatilag nincs is nagyon szükség. Az elektronikus könyvtáron belül biztosan nem, hiszen maga a szöveg vált oly mértékben feldolgozottá, hogy a metaadatok minden funkcióját teljesíti, minden lényeges szempont szerint célzottan kereshető. A külvilág számára azonban még ebben az esetben is szükség lehet metaadatok szolgáltatására.

Ha nincs módunk arra, hogy magára az elektronikus dokumentumra fordítsunk ennyi energiát, a szöveg feldolgozottságának csökkenésével nő a metaadatok fontossága. Ha eljutunk a másik végletig, ahol a dokumentumot „csak” képként tároljuk, minden lényeges információt, keresési szempontot a metaadatnak kell hordoznia. Akkor is elkerülhetetlen a metaadatok alkalmazása, ha szöveges és nem szöveges dokumentumok együtt fordulnak elő elektronikus könyvtárunkban.

A következőkben megvizsgálunk néhány gyakorlati példát, hogyan lehet képként vagy zenei fájlban tárolt anyagaink mellé – legyenek azok eredetileg szöveges, képi vagy zenei dokumentumok – egyszerű vagy részletes, sajátos keresési szempontokat kielégítő MARC metaadatokat készíteni.

Folyóiratok

A képként digitalizált folyóiratok használhatóságát nagyban növeli, ha legalább tartalomjegyzék szintű leírást készítünk az egyes cikkekről. Ez nagyon egyszerű, néhány mezőből (szerző, cím, a cikk helye a folyóiraton belül) álló, gyorsan elkészíthető rekorddal megtehető (1. ábra).

```
040    $aHuDeKLEK
245 00 $aEgyházi rendtartás a tiszáninnyi ref. egyházkerület kebelében /$cKöz
      li Nagy Ignác
583    $xBME
695    $aforrás-közlés
695    $areformátus egyházkerület$xe egyházi rendtartás$zTiszáninnyi1736
700 1  $aNagy Ignác
773 0  $tMagyar protestáns egyházi és iskolai figyelmező. -$g7 : 3 (1876), p.
      147-151.
856    $2http$3A cikk teljes szvege$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/tibi.cgi?fi
      =figyelmezo&ev=1876&sz=03&pn=147
```

1. ábra Cikkleírás a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Tiszántúli folyóiratok adatbázisából

Ha ennél többet célunk meg, részletesebb tárgyi feltárással tudományos értekezések sok szempontú keresését tehetjük lehetővé, vagy a helytörténeti folyóiratok személy- és földrajzi név anyagának rekordba emelésével gazdag helytörténeti adattárat is építhetünk ugyanezzel a technikával digitalizált folyóirataink mellé (2. ábra). A cikkekben megjelenő nevek tárgyi melléktételként való szerepeltetése kereshetővé és böngészhetővé teszi őket, a leírásból közvetlenül elérhető cikkek pedig bővebb információval szolgálhatnak az egyes tételekről. A tárgyi melléktételekhez fűződő besorolásiadatok rekordok az előforduló névváltozatok követésére adnak eszközt.

```
040 .. $aHúdeKLEK
099 .. $a(200 34-32)
245 00 $aNánássy Lajos vaskereskedő ... $járja a nagyérdemű közönség
    becses figyelmébe ádvan felszerelt rektárat
500 .. $aöntötte vaskermecéket áruait
583 .. $xczn
600 1. $aNánássy Lajos$(vaskereskedő)
650 .4 $aEladás
650 .4 $aKencenedt
650 .4 $aKé.vhák
651 .4 $aNagytemplontér (Debrecen)
651 .4 $aKonlóssy-ház (Debrecen)
773 0. $cDebrecen Nagyvárosi Értesítő. $g45 : 2 (1887), p. 5.
856 40 $3A cikk teljes szövege$uhttp://fultext.lib.unideb.hu/journ
    a.s/bin/tibi.cgi?fi=dne&ev=1887&sz=4&pn=5
```

2. ábra Cikkleírás a DEENK Tiszántúli folyóiratok adatbázisából

Régi könyvek

Régi könyvek esetében nagyon valószínű megoldás a digitalizált anyag képi tárolása, hiszen itt nemcsak a szöveg tartamát fontos közvetíteni, hanem a dokumentum eredeti megjelenése is lényeges információkat adhat. Az egyes példányok is hordozhatnak olyan kiadástörténeti szempontból fontos, csak vizuálisan közvetíthető egyedi jegyeket, vagy olyan jelentős possessori bejegyzéseket, margináliákat, amelyek indokoltá tehetik akár a mű több példányának digitalizálását. Ugyanakkor régi nyomtatványokból jó minőségű szövegfájlok előállítás az átlagosnál jóval több munkaráfordítást igényel.

A képi tárolást és szolgáltatást részletesen kidolgozott metaadatokkal érdemes kompenzálni: a szerző, cím, megjelenési adatokon kívül különösen fontos lehet a művek azonosítását szolgáló bibliográfiai hivatkozások megadása (510. mező). A szerzők, megjelenési helyek, nyomdák egységesített formában való szerepeltetése (100, 700, 710, 752, 260), annak jelölése, hogy melyik példány digitalizált mását látjuk (856 \$3). Ha a digitalizált régi könyvek gyűjteményének céljai indokolják, a

dokumentum tartalma rögzíthető tárgyszavakkal (650, 651), vagy szöveges tartalmi összefoglalóval (520), illetve a possessori (561) és egyéb bejegyzések (562) meglétére való utalással, vagy azok betűhív átirásával, a possessornevek egységesített formájának (700, 710), a kötet állagának (564), kötésének leírásával (3. és 4. ábra). A kötetben lévő illusztrációk, térképek kódolt rögzítése (008/18-21), indokolt esetben akár külön kapcsolt rekordban rögzített részletes leírása teheti kereshetővé a gyűjteménynek ezt az aspektusát is.

Kották

Ha elektronikus kottatárat kívánunk építeni, éppúgy dönthetünk a legegyszerűbb, szerzőt, címet, kiadási adatokat tartalmazó leírás, mint speciálisabb igényeket kielégítő részletező feltárással mellett.

```
000 $aan
001 bibJAT00007556
005 19990120140710.0
008 960719 1682 it lat
040 $aSci
100 1 $aBarisano, Francesco Dominico
245 10 $aMagnus Hippocrates medico-moralis Ad vtrunque
    Corpus scilicet, atque Animarum salutem per geminam
    eisdem Aphorismorum expositionem accommodatus
    /$cAvtiore Francisco Dominico Barisano
260 $a[Torino] Augustae Taurinorum :$bEx Typographia
    Bartholomei Zappatae,$c1682
300 $a[16], 411, [4] p. ;$c8o
562 $aConventus Szegediensis ord. Min. Reformat.
    1759.
562 $aConventus Szegediensis Fr Minor. 1690.
695 $aorvostudomány;$xáltalános
700 2 $aSzeged, Alsóvárosi Ferences Rendház
    Könyvtára;$e(possessor)
700 1 $aZapatta, Bartolomeo;$e(typographia)
856 7
    $2http://www.bibl.u-szeged.hu/~7Eclio/oldbook/medic
```

```
000 $aan
001 bibJAT00005096
008 960719 1700 lat
100 1 $aGonet, Jean-Baptista
245 10 $aClypeus theologiae thomisticae ... Tomus
    quintus, continens tractatus de sacramentis in genere,
    de baptismo, de confirmatione, de eucharistia, de
    poenitentia, de extrema-unctione de ordine, et de
    matrimonio. Editio septima.
260 $a[Antwerpen] Antverpiae :$bHenricus et
    Cornelius Verdussen,$c1700
300 $a[12], 528, [43] p. - 2o
580 $aKoll. 2.
595 $abőr
596 $afatáblás
695 $avallási tanítás;$xkatolikus
700 2 $aSzeged, Piarista Rendház
    Könyvtára;$e(possessor)
700 1 $aAntwerpen
700 1 $aVerdussen, Henri
700 1 $aVerdussen, Cornelius
```

3. ábra Régi könyvek leírása a Szegedi Egyetem Könyvtárából

041 \$alat
 080 \$a094.1(436)"1637"\$a094.1(=945.11)"1637"\$a244
 100 1 \$aFerrari Sigismondo\$d(1589-1646)\$c(domonkosrendi szerzetes)
 245 10 \$aDe rebus Hungaricae provinciae ordinis praedicatorum, partibus quatuor, et octo libris distributi commentarii: /\$cDescriptore F. Sigismundo Ferrario ...
 260 \$aViennae Austriae :\$bTypis Matthaei Formicae, in Aula Coloniensi\$c1637
 300 \$a[30], 611 [612!], [8], 98 p. ;\$c20 cm
 500 \$aEgyes oldalak elszámozva
 500 \$aA metszet egyes eredeti emblémái átragasztva\$5D1 (761.113)
 510 0 \$aRMK\$cIII 1518a
 510 0 \$aApponyi\$cII. 830.
 561 \$aPossessori bejegyzés (pecsét)\$b77\$5D1 (753.785)
 561 \$aKézírásos possessori bejegyzés\$b77\$5D1 (753.785)
 561 \$aKézírásos possessori bejegyzés 1696-ból\$b77\$5D1 (753.785)
 561 \$aPossessori bejegyzés (pecsét)\$b79\$5D1 (761.113)
 561 \$aAugustinus Erath (rézmetszetes exlibris)\$5D1 (761.113)
 562 \$aKézírásos bejegyzések az előzéklapon\$5D1 (753.785)
 595 \$apergamen\$5D1 (753.785)
 595 \$apergamen\$5D1 (761.113)
 596 \$akopott, szakadt kötés\$5D1 (753.785)
 596 \$akopott, szakadt kötés\$5D1 (761.113)
 596 \$ajavitott, ragasztott metszet\$5D1 (761.113)
 583 \$xKS, JE, szg
 650 4 \$aRitka könyvek\$zAusztria\$zWien
 650 4 \$aKeresztény irodalom
 650 0 \$aRare books\$zAustria\$zVienna.
 650 0 \$aChristian literature.
 700 1 \$aFormika Máté\$e(nyomdász)
 700 0 \$aAugustin Erath\$d(1648-1719)\$e(possessor)
 752 \$dWien (Ausztria)
 856 14 \$3A 761.113 helyrajzi számú példány digitalizált változata\$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/book.cgi?lf=rebus.lst
 949 \$a753.785\$c221926\$n6.460/1997\$1D1\$trm\$z9990000000064377
 949 \$a761.113\$c221927\$n599/1961\$1D1\$trm\$z9990000000107168
 999 \$aDEBR\$bD1\$g753.785\$aDEBR\$bD1\$g761.113

4. ábra Régi könyvek leírása a Debreceni Egyetem Könyvtárából

000 00394ncm 2200265 i 4504
 001 bibKLT00353354
 005 20050120134510.0
 008 040408c1935 hu n l hun d
 028 30 \$aR & Co 5871\$bRózsavölgyi & Co. Budapest
 040 \$aHuDeKLEK
 041 \$ahun
 080 \$a787.3:786.2.087.4
 100 1 \$aSzekeres Ferenc\$d(1927-)\$c(karnagy)
 245 10 \$aLegenda\$h[Nyomatott kotta] :\$b[Violoncello] /\$cSzekeres
 254 \$aPartitúra és szólam (gka.)
 260 \$aBudapest :\$bRózsavölgyi & Co.,\$ccop. 1935
 300 \$a6 p. :\$c33 cm +\$emell. (1 p.)
 583 \$xlá
 695 \$agordonkaművek
 695 \$adigitalizált kotta
 856 \$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/notes.cgi?lf=k372.lst
 949 \$aR.Z 68753/F\$c571889\$1D1/Z\$trz\$z04628460

5. ábra Kotta leírása a Debreceni Egyetem Könyvtárából

906 __ |a 7 |b cbc |c orignew |d 1 |e ncip |f 19 |g y-genmusic
 010 __ |a 90753145
 020 __ |a 0689316623 : |c \$14.95
 040 __ |a DLC |c DLC |d DLC
 043 __ |a n-us---
 048 __ |a vn01 |a ka01
 050 00 |a M1670 |b .A4 1991
 245 00 |a All night, all day : |b a child's first book of African-American spirituals / |c selected and illustrated by Ashley Bryan ; musical arrangements by David Manning Thomas.
 260 __ |a New York : |b Atheneum, |c 1991.
 300 __ |a 1 score (48 p.) : |b col. ill. ; |c 26 cm.
 500 __ |a For voice and piano.
 500 __ |a Includes chord symbols.
 520 __ |a A selection of twenty spirituals, that distinctive music from the time of slavery. Includes piano accompaniment and guitar chord
 650 _0 |a Spirituals (Songs) |x Juvenile.
 650 _1 |a Spirituals (Songs)
 700 1_ |a Bryan, Ashley. |4 ill
 700 1_ |a Thomas, David Manning. |4 arr
 856 42 |3 Contributor biographical information |u <http://www.loc.gov/catdir/bios/simon054/90753145.html>

6. ábra Kotta leírása a Library of Congress katalógusából

000 01435ngm 2200337 4504
 001 bibP0\$00004441
 005 20040823171545.0
 008 040325s1888 hu ---u 0unhun d
 033 \$a188810061900
 040 \$aHuDeKLEK
 100 1 \$aValentin Lajos\$e(színházigazgató)
 245 10 \$aNebántsvirág\$[plakát] :\$bfrancia operette 4 felvonásban - irták H. Meilhac és Millaud - fordította Évva Lajos és Rákosi Viktor - zenéjét s zezé Hervé /\$cValentin Lajos, igazgató
 260 \$aDebreczen :\$bNyom. a város könyvnyomdájában,\$c1888
 300 \$a1 plakát ;\$c33 x 42 cm
 490 0 \$a(Idény bérlet ;\$v8. szám)
 490 0 \$a(L. kis bérlet ;\$v8. szám)
 508 \$aRendező: Valentin
 511 0 \$aKarnagy: Znojemszky
 518 \$aDebreczeni Városi Színház. Szombaton, 1888. október 6-án. Serédi Sarolta, a kolozsvári nemzeti színház első rendű tagjának harmadik vendégjátéka.
 583 \$xczm
 600 1 \$aSerédi Sarolta\$e(színész)
 600 1 \$aValentin Lajos\$e(rendező)\$dx
 600 1 \$aZnojemszky Gyula\$e(karnagy)
 610 2 \$aDebreczeni Városi Színház\$dx
 700 1 \$aMeilhac, H.\$e(szerző)\$dx
 700 1 \$aMillaud\$e(szerző)\$dx
 700 1 \$aÉvva Lajos\$e(fordító)
 700 1 \$aRákosi Viktor\$e(fordító)
 700 1 \$aHervé\$e(zeneszerző)\$dx
 856 40 \$3A színlap képe\$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/posters.cgi?if=188810061900
 999 \$aDEBR

7. ábra Színlap leírása a Debreceni Egyetemi Könyvtár színházi adatbázisából

- 037 __ |a LC-USZ62-45539 |b DLC |c (b&w film copy neg. of verso)
- 040 __ |a DLC |c DLC |e gihc
- 050 00 |a DRWG 1 - Unattributed, |b no. 13
- 245 00 |a E. view of the city of New York, or: 41 |h [graphic] : |b S. view of the city of New York.
- 260 __ |c [177-]
- 300 __ |a 2 drawings : |b ink.
- 520 0_ |a Drawing shows (recto) distant view of New York City, with the Rutgers House in the foreground and the steeple of Trinity Church visible in the background, and (verso) a distant view of New York City, possibly from a point on Long Island near Red Hook
- 540 __ |a No known restrictions on publication.
- 500 __ |a Title from item.
- 500 __ |a Possibly by Thomas Davies
- 581 8_ |a Published in: The iconography of Manhattan island, 1498-1909 : compiled from original sources and illustrated by *photo-intaglio* reproductions ... / by I.N. Phelps Stokes. New York : R.H. Dodd, 1915-28, v. 1, p. 361.
- 581 8_ |a Published in: The American Revolution in drawings and prints, a checklist of 1765-1790 *graphics* in the Library of Congress / Compiled by Donald H. Cresswell, with a foreword by Sinclair H. Hutchings. Washington : [For sale by the Supt. of Docs., U.S. Govt. Print. OE], 1975, nos. 545 (S. view) & 546 (E. view).
- 651 _4 |a New York (N.Y.) |y 1770-1780.
- 651 _0 |a United States |x History |y Revolution, 1775-1783
- 655 _7 |a Cityscapes |y 1770-1780. |2 grngpc
- 655 _7 |a Ink drawings |y 1770-1780. |2 grngpc
- 700 1_ |a Davies, Thomas, |d ca. 1737-1812, |e artist.
- 700 1_ |a Stokes, I. N. Phelps |q (Isaac Newton Phelps), |d 1867-1944
- 852 __ |a Library of Congress |b Prints and Photographs Division |e Washington, D. C. 20540 USA |u dcu
- 856 41 |3 digital file from b&w film copy neg. of recto |d cph |f 3a45734 |q p |u <http://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3a45734>

10. ábra Grafika leírása a Library of Congress katalógusából

000 00529ngm 2200169 i 4504

001 bibKLT00226078

005 20011001165512.0

008 990603s1935 hu ---u Dunhun d

035 \$at1f165

040 \$aHuDeKLEK

100 1 \$aVadász Endre

245 10 \$aFavágók\$h[grafika] /\$cVadász Endre

500 \$aLinómetszet

583 \$xb1

773 0 \$tTiszántúli figyelő. -\$g2 : 2 (1935), [2. tábla]

856 7 \$2http\$3A cikk teljes szövege\$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/tibi.cgi?f=i:tif165ev=1935&sz=02&pn=0

949 \$a261.530\$1D1/F

999 \$aDEBR\$bD1/F\$g261.530

000 00620nkm 2200193 i 4504

001 bibKLT00222985

005 20011001165443.0

008 990517s1935 hu ---u Dunhun d

035 \$aMEX69

040 \$aHuDeKLEK

100 1 \$aVadász Endre

245 10 \$aEx libris\$h[grafika] /\$cVadász Endre

300 \$a5 db.

500 \$aA cím kitalált

583 \$xb1

695 \$aIllusztrációk

773 0 \$tMagyar exlibris. -\$g1 (1935), melléklet,\$g1 (1936), katalógus p. 7.,\$g4 (1936), p. 55.

856 7 \$2http\$3A cikk teljes szövege\$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/tibi.cgi?f=i:mex69ev=1935&sz=01&pn=0

11. ábra Folyóirat-illusztrációk leírása a DEENK Tiszántúli folyóiratok adatbázisából

A példákban szereplő, egymástól teljesen függetlenül keletkezett, mást-mást hangsúlyozó különféle leírásokat vegyük szemügyre még egyszer abból a szempontból, hogy minden eltérésük ellenére eléggé egyöntetűek: minden különösebb átalakítás nélkül akár egy közös adatbázisba tölthetjük őket. A MARC szabvány kereteihez való ragaszkodás az eltérő koncepciók ellenére is elegendő ahhoz, hogy a legfontosabb dokumentumleíró, illetve tartalmi jegyek azonos kezelését biztosítsa, és az ezeken alapuló indexek ebben az elképzelt adatbázisban átfogóan alkalmazhatók legyenek: szerző, cím, tárgyszó, bibliográfiai hivatkozások, possessorok, hozzáférési korlátozások nagy biztonsággal kereshetők lennének a teljes adatbázisban. Az egyes speciális elemeknél is csak abban van eltérés, hogy megjelennek-e a leírásban. Ha előfordulnak, azonos mezőkben, a „helyükön” találjuk őket, mint például a bibliográfiai hivatkozásokat a régi könyvek és rézkarcok esetében (510), vagy a dokumentum alapjául szolgáló „esemény” rögzítését (518) a színlapok és rézkarcok leírásában. Ezen adatelemek megjelenésének esetlegessége, bizonyos fokig eltérő jellege a különböző forrásból származó rekordcsoportok között természetesen rontaná a rájuk vonatkozó keresés megbízhatóságát, de még így is használható közelítést érhetnénk el. És ez a viszonylag nagy egyöntetűség nem csak ebben a soha be nem következő szituációban érény: ha nem is valószínű, hogy mindezek a rekordok egy fizikai adatbázist alkotnak valaha, egy metaadatokat gyűjtő szolgáltató keresőrendszerében találkozhatnak.

Besorolási (authority) rekordok

Még egy jelentős előnye lehet annak, ha könyvtári rendszerek által létrehozott adatbázissal szervezzük elektronikus könyvtárunkat: kihasználhatjuk a rendszerbesorolási adatokat, valamint azok „utalóit” létrehozó és kezelő modulját, az „authority kontrollt”. Régebbi szövegeket feldolgozó elektronikus könyvtárakban sokat küzdenek a nevek, földrajzi nevek, fogalmak eltérő megjelenésű, sokszor csak eltérő helyesírású alakjaival, amelyeket még egy gondosan tagolt xml dokumentumban is nagyon nehéz egymással megfeleltetni, a kereső olvasó előtt nyilvánvalóvá tenni a változatok együvé tartozását, együtt prezentálni számára minden releváns találatot az alaki eltérések ellenére is. A könyvtári rendszerek a besorolási adatok kezelésében megoldották már ezt a kérdést. A bibliográfiai leírásokat hordozó rekordokban kötelezően használandó besorolási adatok és a hozzájuk kapcsolódó beso-

rolásiadat-rekordok, amelyek nemcsak az elfogadott alakot, hanem annak minden lehetséges változatát rögzíthetik, együttesen kezelik a problémát. Az elektronikus dokumentumban előforduló változattól függetlenül a leíró rekordban az elfogadott alak szerepel, ugyanakkor a dokumentumban megjelenő minden változat bekerül a besorolásiadat-rekordba (12. és 13. ábra). A böngésző olvasót a regisztrált változatok elvezetik a leírások által elfogadottként kezelt alakig, a minden leírásban kötelezően meglévő elfogadott alak alapján az adatbázis összegezi a kívánt név minden előfordulását. Az egyes előfordulásokhoz tartozó elektronikus dokumentumban pedig már ismét az eredeti változattal találkozik a felhasználó, nem veszti el annak lehetőségét, hogy az eredeti változatokat a saját helyükön megvizsgálhassa.

```
000 00327nz 220012ln 4504
001 autP0$00001397
005 20040906104717.0
008 040707nn acnnaabn un aaa d
040 $aHuDeKLEK
100 1 $aKömlőssy Ferenc$e(fordító)
400 1 $aKömlőssy Ferenc$e(fordító)$dx
400 1 $aKömlőssy Ferenc$e(fordító)$dx
690 $aNKI
```

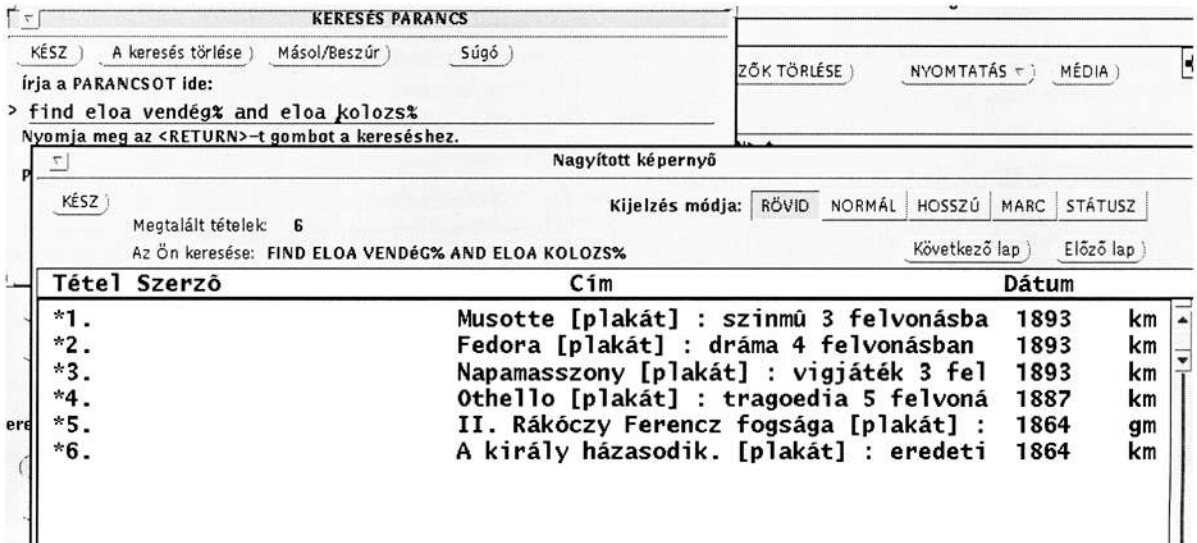
12. ábra Még munkaállapotot tükröző besorolásiadat-rekord a Debreceni Egyetemi Könyvtár színházi adatbázisából

```
000 00227nz 2200097n 4504
001 autKLT00185109
005 20041213122216.0
008 970626nn acnnaabn un aaa d
040 $aHuDeKLEK
100 1 $aFormika Máté$e(nyomdász)
400 1 $aFormica, Matthäus
400 1 $aFormica, Matthäus
400 1 $aFormica, Matthaeus
400 1 $aFormicus, Mathaeus
400 1 $aFormica, Mathe
400 1 $aFormika, Máté
690 $aKS, szg (utaló)
999 $acatie
```

13. ábra Besorolásiadat-rekord a Debreceni Egyetemi Könyvtár katalógusából

Adatbázisok

Érdemes megvizsgálni azt a kérdést is, hogy az elkészült metaadatok hogyan szerveződnek adatbázissá, mikor milyen megfontolások alapján kerülnek be a könyvtári katalógusokba, és mikor épül belőlük külön adatbázis.

14. ábra A Debreceni Egyetem színházi adatbázisa: a Kolozsvári Színház vendégjátékai Debrecenben

Mivel a digitalizált dokumentumok egyrészt a könyvtár állományát képezik, másrészt az elkészült elektronikus változatokat a könyvtár szolgáltatja, van létjogosultsága annak, hogy a metaadatok a katalógusba kerüljenek. Minden nehézség nélkül megtehető ez, ha a leírások azonos feltárási szintet képviselnek a katalógus anyagával, monografikus vagy sorozati rekordok. Így a fenti példából a régi könyvek, kották mindenképpen a katalógusba kívánkoznak.

A plakát- és színlaprekordok leírási szintje is megfelel a katalógusénak, a Library of Congress katalógusa tartalmazza is azokat. A debreceni színlapok viszont nem kerültek a katalógusba, csak egy, a gyűjteményt leíró rekord figyelmeztet ottlétükre, és mutat a digitalizált gyűjteményre is. Többek között abból a megfontolásból alakult így, hogy a nagy mennyiségű leírás „agyonynyomná” a katalógus könyvanyagát, a szépirodalmi műveket kereső felhasználót zavarná a katalógus rendeltetészerű használatában, ha például *Shakespeare* műveire keresve több száz színlepleírás kiszűrésével jutna csak el a kölcsönözni kívánt könyvekig. Hasonló gondot jelenthet, ha egy nagy fényképgyűjteményt, képeslapgyűjteményt vagy folyóiratcikkek analitikus szintű rekordjait akarnánk a katalógusban tárolni. Megoldható, és van is rá példa, hiszen a MARC szabványt úgy alakították ki, hogy különböző dokumentumtípusú és leírási szintű rekordok integrálhatók legyenek egy adatbázisba. Az olvasó

által is könnyen alkalmazható megoldást kell azonban ezekben az esetekben találni arra, hogy kereséseinek figyelmen kívül hagyhassa az analitikus rekordokat, amikor könyveket keres.

Külön adatbázisba rendezendők a digitalizált gyűjteményt feltáró rekordok akkor is, ha speciális keresési szempontjaink a katalógusban a szokástól eltérő indexek kialakítását kívánják. A katalógus-adatbázis elbír ugyan egy-egy olyan indexet, amelyet csak egyes dokumentumtípusok használnak, például egy a hangszer- és énekhangkódokat keresőt a kották kedvéért, de a fenti debreceni színlapok rekordjaiban rejlő információkat (7. ábra) csak úgy lehet kiaknázni, ha egy teljesen más indexstruktúrájú adatbázisba helyezük őket. Az adatbázisban természetesen létezik cím és szerzői index, de ezek más mezőket tartalmaznak, mint a katalógus indexei. A katalógusban címként kezelt sorozati adatokat (490) itt egy külön „bérlet” indexbe tettük. A katalógusnevek indexe – amely a tárgyi mellékleteken kívül gyakorlatilag minden név jellegű mezőt magába foglal – itt is létezik, de kialakítottunk olyan indexeket is, amelyek az előadott művek szerzőit, illetve az előadást létrehozó alkotókat különválasztják. A katalógusban nem létező indexek segítik, hogy a különböző időszakban színre kerülő darabokra lehessen keresni („időpont” index a 033 mező alapján), vagy az előadások jellemzői alapján lehessen tájékozódni az adatbázisban (14. ábra.)

Nem célszerű a katalógusba integrálni azokat a digitális dokumentumokra utaló rekordokat sem, amelyeknek elérésére csak szűk felhasználói réteg jogosult.

Összegzés

A fenti, gyakorlaton alapuló megfontolások alapján úgy tűnik, hogy a könyvtári rendszerek az elektronikus könyvtárak szervezésének eszközei lehetnek: metaadat-előállító és kereső funkcióikat jól használhatjuk ezen a területen is. A létrejövő adatbázis hasonló és jól integrálható a könyvtár egyéb

bibliográfiai szolgáltatásaival. És talán nem elhanyagolható szempont az sem, hogy olyan eszközökről van szó, amelyekkel a könyvtárosok nap mint nap dolgoznak, ismert terepen mozoghatnak.

Beérkezett: 2005. XII. 6-án.

Koltay Klára

a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgató-helyettese.
E-mail: kkoltay@lib.unideb.hu

A Neumann Kht. feladatainak bővítése

Megváltozott a Neumann Kht. tulajdonosi szerkezete: 2005 augusztusától az *Informatikai és Hírközlési Minisztérium*, valamint a *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma* kétharmad-egyharmad arányban tulajdonosa a társaságnak. 2005 novemberétől a társaság keretén belül folyik a *Nemzeti Digitális Adattár (NDA)* és a *Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA)* megvalósítása is. A Neumann-ház korábbi feladatait a *Digitális Könyv-*

tár Szakmai Igazgatósága látja el *Bánkeszi Lajosné* vezetésével. A három szakmai igazgatóságot magába foglaló intézmény ügyvezető igazgatói teendőinek ellátására *Kitzinger Dávid* kapott öt évre szóló megbízást.

http://www.neumann-haz.hu/tei/hirlevel/hirlevel-27_hu.html/

(Berke Barnabásné)

A BME OMIKK CD-ROM sorozatának újabb elismerése

A BME OMIKK „A magyar tudomány és technika nagyjai” című millenniumi díjas CD-ROM sorozatának négy kiadványa újabb elismerésben részesült a *HUNDIDAC 2005 VII. Taneszköz-minősítő Díjverseny* alkalmával 2005. december 1-jén.

Hundidac 2005 Arany-díjat nyert a *Bláthy Ottó Titusz, Déri Miksa, Zipernovszky Károly* című CD-ROM,

Hundidac 2005 Ezüst-díjat érdemeltek az *Imre Lajos* című, a *Pavlics Ferenc* című, valamint a *Wigner Jenő* című multimédia CD-ROM-kiadványok.

(Papp Éva)

